

5. Psy`xologichni osnovy` grupovoyi psy`xokorekciyi. Navch. posibny`k. / T. S Yacenko. – K.: Ly`bid`, 1996. - 264 s.
6. Stain B.S. Memory and Creativity // Handbook of Creativity. – Ed. of J.A. Glover and other. – Plenum Press, N.Y. and London. 1988.

Резюме. В статье анализируется понятие креативного процесса; рассмотрено понятие "креативная личность"; охарактеризованы основные качества будущего практического психолога; проанализированы особенности процесса развития креативного потенциала личности будущего практического психолога в условиях профессиональной подготовки.

Ключевые слова: креативность, креативная личность, творчество, креативный процесс, креативная компетентность, креативный потенциал.

Summary. The author analyzes the concept of creative pedagogical process, considers the concept "creative personality", describes the main qualities of the prospective specialist in social sphere, and analyzes peculiarities of forming creativeness of the future practical psychologists in the conditions of professional training.

Key words: creativity, personality, creative work, creative process, creative competence.

УДК 159.923.2

О.М. БАРНО

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ВІДНОСИНИ У ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Людина вступає у взаємини з суспільством, яке приймає його для того, щоб він зміг накопичити необхідний йому досвід, пройшовши свій життєвий шлях, виконавши життєву програму. І з моменту появи людини на світ, а вірніше задовго до його народження (створення сім'ї, де зможе народитися дитина і т.д.) в силу вступає закон причини і наслідку - закон збереження енергії.

Ключові слова: психологія, дитина, минулий досвід, минуле, сьогоднішня, майбутнє, життя, людина-планета, природа-людина, людина-людина, людина-колектив, людина-суспільство, людина-планета, людина-Всесвіт.

Постановка проблеми. Психологія розвитку особистості в системних відносинах дає обґрунтування відносної одночасності повторення закономірностей розвитку в будь-яких психосистемних відносинах, де індивідуальним проявом буде реалізація людини в певних життєвих умовах, які характеризують простір і час його прояву.

Вступаючи в системні відносини з навколишнім світом людина стає причиною змін в ньому. Одночасно і навколишній світ є визначальним розвиток людини.

Людина вступає у взаємини з суспільством, яке приймає його для того, щоб він зміг накопичити необхідний йому досвід, пройшовши свій життєвий шлях, виконавши життєву програму. І з моменту появи людини на світ, а вірніше задовго до його народження (створення сім'ї, де зможе народитися дитина і т.д.) в силу вступає закон причини і наслідку - закон збереження енергії. Людина вступає в причинно-наслідкові зв'язки з природою, суспільством, планетою, Всесвіту. Саме вони визначатимуть ті життєві ситуації, які належить йому пройти. Завдання, що стоїть перед людиною - усвідомити своє місце в світі, щоб увійти в нього якомога гармонійніше, у всій повноті прояву тих потенціалів, які разом з датою народження приходять в наше життя і як ми проживемо її багато в чому залежатиме від усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків в системних відносинах. А саме, суб'єкт - об'єкт: природа - людина, людина - людина, людина - колектив, людина-суспільство, людина - планета, людина - Всесвіт.

Мета статті: метою кардинальної психології є донести до людства через загальні закономірності розвитку Всесвіту усвідомлення того, що людина - творець свого життя, життя планети, а причинно-наслідкові зв'язки є результат його творчості в навколишньому світі. «Що посієш, те й пожнеш». Філософія визначає «свідомості», притаманне всій системі відносин, як «відкритість світу». А ступінь «відкритості світу» визначається рівнем пізнавальної і перетворювальної креативності особистості в навколишньому світі. Через ці прояви в житті людини виникає троїстість системних відносин: суб'єкт - взаємозв'язок - об'єкт.

Інакше кажучи, взаємодія людини і навколишнього світу носить троїстий характер: відображення, преображення і перехідний процес, де:

- відображення - результат взаємодії на основі минулих досягнень - досвіду і рівня знання;
- перетворення - як результат відображення;
- перехідний процес - від творчості пізнання до творчої діяльності.

Отже, людина, вступаючи у взаємодію в навколишнім світом, проходить стадії:

- відображення = взаємозв'язок + аналіз
- преображення = взаємозв'язок + синтез.

Далі слід перехід на якісно новий щабель, де пізнана причина стає наслідком і цикл розвитку повторюється, але вже на новому якісному рівні, де для знову утворилася системи - над системи - те, що було причиною є наслідком. Повторення даної циклічності розвитку нескінченно в своєму прояві. Таким чином вибудовується

Ієрархічне взаємодія, де причина завжди виступає об'єктивним рушійним розвиток фактором, стимулюючи до прояву слідство. «Кожна причина має свій наслідок, кожний наслідок має свою причину. Усе відбувається з конкретною закономірністю. Випадковості не існує. Є лише непізнана закономірність. Існує багато планів причинності, але ніхто не уникне дії закону».

Людина, взаємодіючи з навколишнім світом, проявляється на 3-х планах взаємодії: психофізичному, сензитивності (емоційно-чуттєвому), ментально-концептуальному. Ця трійність буде проявлена на кожному новому рівні синергетичних (горизонтальних: людина - людина) і ієрархічного (вертикальних: людина-планета) причинно-наслідкових зв'язків [5, с. 15-18].

На кожному новому етапі психосистемних відносин людина все більш повно відображає навколишній світ, аналізуючи його і набуваючи знання, перетворюючи його і самого себе. Рушійною силою до преображення є прагнення до переходу на якісно новий рівень синтезу накопиченого досвіду і знань, що забезпечують виникнення нових, більш ефективних системних відносин як причини розвитку. Тому всяке відображення веде до преображення. Так відбувається розвиток і в цьому суть безперервності цього процесу - накопичення досвіду, перехід кількості в якість, знань в реальні дії.

Тому усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків подій, що відбуваються, тобто усвідомлення того, що є причина і що є наслідок у тому, що з нами трапляється, допоможе нам найбільш ефективно використовувати свій творчий потенціал. І це вже буде ґрунтуватися не на наших суб'єктивних відчуттях, які можуть змінюватися, а на знанні об'єктивних законів, які діють у всьому проявленому світі.

Закон причини і наслідку - це:

- Система енергетичних процесів організації та управління розвитком життя. Виступає як творчий імпульс творення;

- Це закон збереження енергії. І при будь-яких виникаючих спотвореннях в процесі розвитку виявляється сила, яка компенсує відхилення від чистоти думки більшої системи (надсистеми).

Історичний досвід розвитку людства говорить про те, що розвиток завжди йшло по шляху інтеграції, по шляху об'єднання зусиль. Тобто, люди завжди об'єднувалися для більш ефективної участі в перетворенні навколишнього світу. Результати їхньої спільної праці ставали все більш досконалими. Саме в цьому напрямку відбувалася зміна суспільно-економічних формацій. Так людина історично осягав переваги об'єднання зусиль, переваги групової свідомості над особистісним. По суті про це ж пише Аристотель в 4-му в. н.е., стверджуючи, що ціле завжди більше, ніж просто сума його частин.

Те ж саме ми бачимо і в мікросвіті. Ми знаємо з ядерної фізики, що коли при злитті протонів і нейтронів народжується ядро, то його маса виявляється менше, ніж сума мас протонів і нейтронів. Це явище називається принципом дефекту мас.

Тобто нова система, яка народжується в результаті об'єднання зусиль, є більш компактною, більш організованою, більш енергоємною. А ентропія системи як ступінь хаосу знижується. При цьому народжується енергія зв'язку: $m_p + m_n = m_{я} + E_{св} / c$. З цієї формули видно, що чим більше ця різниця мас, тим більше енергія зв'язку і тим стійкіше ядро. Аналогічно і в науці - завдяки синтезу знань, синтезу всього накопиченого людством досвіду, стає можливим перехід на новий рівень. І синтезующее свідомість є найбільш ефективним у будь-якій області життєдіяльності.

Так і в колективній творчості, коли люди, об'єднані спільною метою створюють новий організм, то за рахунок виникнення більш досконалих структурних зв'язків він виявляється більш організованою системою і набагато більш енергоємною. Народжується енергія єднання, енергія зв'язку. У колективній творчості народження цієї енергії відкриває перед людиною нові можливості і дозволяє вийти на якісно новий рівень розвитку [15, с.54].

Закон поляризації розкриває те, що думка більшої системи, опускаючись в матерію, дає їй програму розвитку. Для людини, виходячи з логічного обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків, вона повинна стати сенсом і метою життя. Інакше порушується закон причини і наслідку. Неприйняття програми розвитку стає обмеженням у розвитку системи будь-то людина, колектив, країна, планета. Це і несе біль і страждання, так як порушується енергобаланс в причинно-наслідкових зв'язках.

Закон збереження енергії - це сила,

а) підтримуюча причинно-наслідкові взаємозв'язки в космосі. При відхиленні розвитку від діючих законів організації і управління матерією він являє силу, що відновлює порушені причинно-наслідкові зв'язки;

б) зберігає гармонію взаємодії полярних начал. Гармонія - це точка відносної рівноваги між полярними початками, рівень досягнення якого характеризується співвідношенням постійно чергуються відцентрової і доцентрової сил (інволюції-еволюції).

Це 2 сили, що визначають наступ відповідно інволюційної та еволюційної фаз розвитку, так як їх дія є прояв закону єдності і боротьби протилежностей. Таким чином гармонія досягається через конфлікт полярних начал, характеризує перехід кількісного досвіду в якісно новий стан свідомості.

Життя включає в себе весь накопичений досвід попередніх її етапів розвитку. Бо життя є безперервний потік подій, в якому осягаються різні якості Єдиного Начала. У ньому не існує минулого, тільки минулий досвід, який, з'єднуючись з досвідом розвитку людини кожна мить, набувається в сьогоденні, народжуючи нові шаблі. А, значить, людина створює своє майбутнє в сьогоденні, народжуючи новий досвід і тим доповнює минулий.

Отже, минуле, сьогодення, майбутнє час пов'язані один з одним аналогічно взаємозв'язку триєдиного досвіду в причинно-наслідкового моделі:

1) минулий досвід - причина народження певних подій в новому циклі розвитку;

2) теперішнє - точка трансформації причини (минулого досвіду) в наслідок (майбутній досвід);
 3) майбутній досвід - наслідок, результат трансформації причини-минулого досвіду - через набутий досвід справжнього життя.

У майбутньому циклі накопичений досвід в попередньому (теперішньому) циклі з'явиться по відношенню до нього минулим досвідом, який стане вихідною точкою відліку майбутніх накопичень. Причому, не можна повернутися в минуле, бо його вже немає. Воно змінюється кожен мить. «Не можна двічі увійти в одну річку» [3, с. 115].

Однак, минулий досвід є частково визначає взаємовідносини суб'єкт - суб'єкт, суб'єкт - об'єкт. Причина тих неприємностей, які приходять в наше життя, ховається в порушенні причинно-наслідкових зв'язків, допущених у минулому, які знову приходять в наше «сьогодні», щоб відновити вищу справедливість - причину і наслідок, закон збереження енергії.

Все в космосі виникає під керуючим впливом єдиних законів. І народження, і життя, і творчість відбувається по загальній схемі розвитку. В результаті розвитку розширюється свідомість, характеризуючи якість накопиченого досвіду. А він, у свою чергу, по відповідності вібрацій характеризує соціально-економічні умови життя - сім'ю, родичів, місто, країну і навіть історичну епоху народження людини.

Важливо усвідомити, що саме людина своїми справжніми досягненнями і накопиченим досвідом визначає свій майбутній шлях. Тому людина є активний творець власної долі, самостійно визначає кожне наступне мить свого життя. Ніхто не винен, крім самого себе, за недосконалість умов життя, за біль і страждання як невміння або відсутність досвіду для того, щоб свідомо керувати перетворенням навколишнього світу.

Загальні закони розвитку об'єктивні, тобто вони діють незалежно від усвідомлення людиною їх прояву в навколишній дійсності. Незнання законів не звільняє від відповідальності за їх виконання, але перешкоджає розвитку.

Тому, якщо система життя (в тому числі і людина) у своєму розвитку відхиляється від усвідомленого виконання загальних законів, то вступає в дію закон збереження енергії як сила, що відновлює порушені причинно-наслідкові зв'язки. Людина приходить у цей світ, щоб творити. Тобто енергія дається нам для творчості, для еволюційного перетворення навколишнього світу. Причому за рахунок харчування ми отримуємо лише малу частину енергії і не з найвищими вібраціями. Більшу частину енергії людина отримує від більшої системи.

Якщо цю енергію використовувати не для преображення навколишнього світу, а у вузько особистісних цілях, то вона дається як би в борг. А «за позику віддяка». Повернути його доведеться. Більш того, чим раніше, тим краще. Якщо немає необхідного енергообміну, то велика система перестає стимулювати меншу систему до розвитку. Життя людини починає давати збої. Починаються проблеми зі здоров'ям, в побуті, матеріальні або фізичні труднощі, проблеми взаємин, труднощі на виробництві.

Як ми дотримуємося принципу енергообміну: більше віддаємо або більше отримуємо? Працюємо на випромінювання, на віддачу, або тільки споживаємо? Необхідно навчитися випромінювати, віддавати накопичений досвід. І вища віддача - готовність пожертвувати найдорожчим у своєму житті, готовність відмовитися від бажань власника.

Можна сказати, що закон збереження енергії - це закон відповідальності людини - відплата за плоди бездіяльності, безпечності або винагороду за результати творчості нового життя, нової людини.

І ще один дуже важливий аспект закону збереження енергії - як вищої справедливості і вищої любові. Оскільки він говорить про те, що немає фатальних доль і немає фатальної невідворотності. Адже все, що з людиною відбувається, створено їм самим, а значить їм же може бути виправлено. Погодимось, що несправедливою була б безкарність в цьому світі. Та й що це були б за фундаментальні, об'єктивні закони розвинена, якщо їх можна безкарно порушувати?

Часто говорять: «Дитина тільки народилася, а вже страждає», «Такий хороший чоловік. Чому йому так не щастить у житті?». Але часто ці судження виявляються поверхневими, породжені обмеженістю сьогоденного рівня свідомості людини. Як правило, при цьому людина дивиться на ситуацію лише з позиції особистості, а не більшої системи.

Як часто те, що в першу мить здається величезним нещастям, найбільшою трагедією, катастрофою планів і надій, потім виявляється приголомшливою мудрістю долі. І те, що здавалося втратою, потім обертається найбільшим благом.

З теореми К. Геделя випливає, що істинність розвитку будь-якої системи життя можна визначити лише з рівня більшої системи. Як важливо навчитися дивитися на всі проблеми особистості очима душі [6, с. 35-37].

В. Франкл називав добром те, що сприяє здійсненню чоло століттям його вищого призначення, а злом - все те, що цьому перешкоджає. Не дивно, що в театрі, кіно висока трагедія викликає найчастіше більш глибокі переживання, ніж комедія. Так і в житті. Саме страждання або глибокі переживання через очищення, катарсис призводять до внутрішнього росту і духовної зрілості. Те, про що писав Достоєвський: «Я боюся тільки одного - опинитися негідним страждань, що випали на мою долю». Якщо людина розуміє не випадковість випали на його долю випробувань, сприймає їх як наслідок, а не причину, якщо він усвідомлює, що причина породжена ним самим і вона в ньому, то перенесені страждання повертають людину до повноцінного життя і допомагають йому краще розуміти інших. У такому разі чому ж було випало Вам страждання злом чи все ж добром?

Так і немовля, який страждає від самого народження, приходить у цей світ для того, щоб, з одного боку, накопичити бракуючий досвід розвитку, а з іншого, щоб дати урок милосердя і терпіння своїм близьким.

Як говорив Будда: «Світ навколо нас - це наше дзеркало». Те, що є навколишній світ у теперішньому дні - це відображений минулий досвід. Людина сприймає лише ту інформацію з навколишнього світу, якій відповідає за рівнем свідомості - накопиченому досвіду розвитку. Тобто ми сприймаємо лише той спектр випромінювань ззовні, якому відповідають частоти коливань наших власних енергетел. За законами поширення хвильових коливань людина усвідомлює лише ту інформацію, яка збігається або незначно відрізняється по вібраціям. Інакше інформація не відображається в нашій свідомості. І тоді ми «дивлячись не бачимо і слухаючи, не розуміємо».

Так і у взаємодії. Міжособистісні відносини виражені через ті ситуації і тих людей, яким ми відповідаємо за вібраціям. Тому по мірі недосконалості світу навколо нас можна оцінити свій минулий досвід. І чого тут нарікати на дзеркало. Як у Пушкіна в «Казці про мертву царівну і сім богатирів»:

*«Йї в придане дано було дзеркальце одне,
Властивість дзеркальце мало, -
Говорити воно вмгло .. »*

Придане готувалося задалегідь і давалося на все життя замужем. До нього входило все необхідне в господарстві і навіть речі для дитини. До того ж придане зазвичай нареченої готували собі самі. Тобто що підготувала, то і отримала. Тим більше символічний образ дзеркала та ще й у придане. І як не вмовляла цариця дзеркало, як не загрожувала - говорило воно тільки правду.

Ось так і навколишній світ завжди говорить нам правду про нас і показує нам рівень нашого розвитку, рівень нашої свідомості, нашої досконалості або недосконалості. І тут вже, що є, то є. Важливо навчитися приймати те, що тягар життєвих умов і обставин-це свого роду іспит, який кожен здає сам. А для цього, як говориться в російських народних казках, необхідно виконати 3 умови:

1. Прийняти сформовану ситуацію, розуміючи об'єктивність того, що сталося. Та й як ми можемо її не прийняти, якщо розуміємо, що самі ж її і створили.

2. Прийняти ситуацію, не звинувачуючи нікого навколо, усвідомити причину, її породила. І взяти на себе відповідальність за зміну ситуації.

3. Проявити це в реальному житті.

Взаємодіючи з навколишнім світом, людина змінюється, а разом з ним і навколишні його умови життя, події та ситуації, люди. Чим досконаліше прояв у кожному дні, тим досконаліше світ навколо нас. Тим більше простір для творчості, а це і є внутрішня свобода. При цьому час зменшується, а енергоємність людини зростає, а разом з нею готовність і здатність творити на благо людства.

Існує ряд поглядів, в тому числі і наукових на минулий досвід, як причину невдалого життя. І тоді виникають рекомендації по вивченню минулого досвіду, нескінченного копання в ньому, нібито в цілях очищення. Але ж розвиток йде тільки від загального до приватного. І життя набуває сенсу лише тоді, коли є у людини мета, відповідна більшою системою (колектив, місто, країна, планета, космос). І лише знання шляхів розвитку на основі фундаментальних законів світобудови роблять людину щасливою.

Що ж відбувається при зануренні в минулий досвід? Розвиток зупиняється. Зроблено добровільний вибір або йти по еволюційному шляху або зануритися в інволюцію. Людина перестає народжувати творчість справжнього дня, накопичувати досвід і тим самим йде від виконання своїх життєвих завдань, місії, з якою він прийшов на Землю. Тому, заглиблюючись в аналіз особистісного недосконалості. Ми повинні чітко усвідомлювати, що це явний відхід від реальності, складання з себе відповідальності за сьогоднішній день.

Тобто можна в принципі заглянути в минуле і встановити причину того, що сьогодні є наслідком. Але тоді відразу з'ясується, що та причина - теж лише наслідок попередніх подій. А їхня причина - в позаминулому дії. І так до безкінечності.

Лише накопичений досвід творчості діями людини перетворює навколишній світ. А оскільки навколишній світ - це відображений минулий досвід, який проявляється в трьох рівнях системних відносин - психофізичному, сензитивності, ментальному, то значить, беручи участь у творчій лінощів у співпраці з більшою системою, відповідно Вищій, змістом, цілі, створюєш і інше минуле, оновлене справжнім, і нове майбутнє [18, с.76].

Тоді, спрямувавши свої сили до побудови нового життя, людина активізує свій творчий потенціал на побудову нових системних відносин, що відкрилися йому через переакцентуацію уваги, як переоцінку цінностей, перетворюючи проблеми, які ще недавно вважалися нерозв'язними.

Тільки тоді людина знаходить стійкість, коли дивиться на приватні проблеми з висоти завдань більшої системи, частиною якої він є. Тоді особистість встановлює пріоритети, відкинувши нікчемні й нікчемні деталі егоїстичних хвилювань. І, нарешті, зміняться потреби і проблеми матеріального, емоційного і ментального рівнів.

Розглядаючи прояв закону причини і наслідку в системних відносинах, стає очевидним, що жоден з Загальних законів разів-вигляду не існує ізольовано від інших. Закони проявлені в нашому житті в єдності і відносній одночасності. І те, визнаємо ми їх чи ні, не визначає силу їх впливу. «Незнання закону не звільняє від відповідальності». Для людини єдині закони світобудови - це причина, усвідомивши яку, він може розраховувати на щасливе життя - яскраву, творчу, повну еволюційних планів в єднанні з навколишнім світом. Ігноруючи будь-який з законів, людина порушує причинно-наслідкові зв'язки, а, значить, відбувається спотворення в реалізації життєвої програми, з якою людина прийшла на Землю і саме звідси виникають біль і страждання.

Розглянемо іншу грань прояви закону причинно-наслідкових відносин - це те, як він відбивається в різних галузях науки, культури, областях пізнання.

Звернемося до філософії. Тут особливо яскраво відображений закон причини і наслідку як закон збереження енергії - закон карми. Сюди відносяться поняття реінкарнація і перевтілення, які відповідають не лише

філософії Сходу, але і релігійним поглядам, а також езотеричним. Винятком є православ'я, в якому закон про перевтілення був скасований на одному з Соборів і з тих пір ці знання для православних християн виявилися закритими. Хоча і в «Євангелії» є конкретні згадки про ту глибоку суті, яку несе в собі знання про перевтілення і реінкарнаціях [1, с. 56-58].

Закон причини і наслідку є одним із законів діалектики.

У фізиці - закон дефекту мас, який ліг в основу обґрунтування енергоємності систем житті при їх об'єднанні, енергії єднання-зв'язку.

Багатогранно відображений закон причини і наслідку в мистецтві і культурі. Адже по суті будь-який твір творчості є наслідком, причина якого буде обумовлена виникненням тих чи інших подій у житті суспільства і, в першу чергу, внутрішнім сприйняттям світу автором. Природно, що визначальним творчість буде навколишній світ у всій повноті його проявів. Кожен твір несе свій енергетичний імпульс і то яким він буде залежить від того, що за причина з'явилася метою створення даної роботи, які ціннісні орієнтири автора, а також в якій країні і в яку епоху він жив.

Недотримання закону причини і наслідку - закону збереження енергії спричинило за собою сумні результати в стані здоров'я людства в цілому. "Хвороба є нереалізована життя душі". Такий підхід використовувався ще за часів Гіппократа. Спочатку медицина виконувала функції оздоровлення, як "лікування словом", але з часом це було загублено людством, а вірніше розсіяно. Стало зручнішим прийняти пігулку, ніж напружуватися в осмисленні своїх вчинків і дій. Тепер людина знову повертається до розгляду хвороби - як не реалізації творчого потенціалу, закладеного в кожному споконвічно, як спотворення причинно-наслідкових зв'язків у взаємодії з навколишнім світом і людьми.

Астрологія, астрономія, що сьогодні має назву астрокосмологія, пішла далі. Вона обґрунтовує через наукові відкриття ряду вчених (Чижевській, Вернадський, Шипов, Акімов та ін..) зв'язок планети з більшою системою - макрокосмосом, де Земля з планетним людством є клітинками єдиного організму. Через це йде усвідомлення того, що лише пізнавши причину - велику систему: планети, сузір'я і взаємозв'язок Землі з ними, можна допомогти нашій планеті, а значить і кожному з нас.

Висновок: психологія - наука молода і основним аспектом її, виходячи із завдань сучасного людства, є розгляд причинно-наслідкових зв'язків в системних відносинах (однорівневих та багаторівневих). Психологія покликана навчити людину керувати причинно-наслідковими зв'язками з позиції знання єдиних законів світобудови, через усвідомлення єдності світу, прийняття його.

Закон причинно-наслідкових відносин дає усвідомлення виходу на еволюційний шлях розвитку: від постійного поглиблення в особистісні проблеми і самовдосконалення до устремління творчо проявлятися в навколишньому світі, перетворюючи його. І в ХХІ столітті людство прийде від пізнання різноманіття цього світу до усвідомлення єдності через загальні закони розвитку і реалізацією їх у системних відносинах.

Список використаних джерел

1. Адаменко О. Особливості і тенденції розвитку педагогічної науки в Україні у другій половині 20 століття / О. Адаменко //Рідна школа. – 2012. – №4/5. – С.39-43.
2. Антонєць М. Я. Проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського [Текст]: монографія / М. Я. Антонєць. – Вид. 5-те., допов. – К. : Четверта хвиля, 2012. – 223 с. : іл. – Бібліогр.: с. 210-223.
3. Бабіна М. О. Юрій Яновський. Роман "Вершники" (новела "Подвійне коло")/ М.О. Бабіна //Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. – Харків, 2012. – №25. – С. 9-13.
4. Бадер В. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського у формуванні соціокультурної і комунікативної компетентностей молодих школярів/ В. Бадер //Рідна школа: науково-педагогічний журнал.
5. Богуш А. М. Лінгводидактична концепція І.І. Срезневського/ А. М. Богуш //Педагогіка і психологія/ Акад. пед. наук України. - Київ, 2012. – №2. – С. 65-69.
6. Бондар Л. Відображення ідей про диференційований підхід до навчання у змісті освіти початкової школи (кінець 19 ст. - до 1917 р.)/ Л. Бондар //Рідна школа: науково-педагогічний журнал. – 2011. - № 8/9. - С. 69-74.

References

1. Adamenko O. Osobly`vosti i tendenciyi rozvy`tku pedagogichnoyi nauky` v Ukrayini u drugij polovy`ni 20 stolittya / O. Adamenko //Ridna shkola. – 2012. – №4/5. – 39-43 s.
2. Antonecz` M. Ya. Problemy` diyal`nosti vchy`telya u pedagogichnij spadshhy`ni Vasy`lya Suxomly`ns`kogo [Tekst]: monografiya / M. Ya. Antonecz`. – Vy`d. 5-te., dopov. – K. : Chetverta xvy`lya, 2012. – 223 s. : il. – Bibliogr.:210-223 s.
3. Babina M. O. Yuriy Yanovs`ky`j. Roman "Vershny`ky`" (novela "Podvijne kolo")/ M.O. Babina //Vy`vchayemo ukrayins`ku movu ta literaturu: Naukovo-metody`chny`j zhurnal. - Har`kov, 2012. – №25. - 9-13 s.
4. Bader V. Pedagogichna spadshhy`na V.O. Suxomly`ns`kogo u formuvanni sociokul`turnoyi i komunikaty`vnoyi kompetentnostej molody`x shkolyariv / V. Bader //Ridna shkola: naukovo-pedagogichny`j zhurnal.

5. Bogush A. M. Lingvody`dakty`chna koncepciya I. I. Sreznevs`kogo/ A. M. Bogush // Pedagogika i psy`xologiya/ Akad. ped. nauk Ukrainy`. – Ky`iv, 2012. – №2. – С. 65-69.
6. Bondar L. Vidobrazhennya idej pro dy`ferencijovany`j pidxid do navchannya u zmisti osvity` pochatkovoyi shkoly` (kinez` 19 st. – do 1917 r.)/ L. Bondar //Ridna shkola: nauково-pedagogichny`j zhurnal. – 2011. – N8/9. –69-74 s.

Резюме: Человек вступает в отношения с обществом, которое принимает его для того, чтобы он смог накопить необходимый ему опыт, пройдя свой жизненный путь, выполнив жизненную программу. И с момента появления человека на свет, а вернее задолго до его рождения (создание семьи, где сможет родиться ребенок и т.д.) в силу вступает закон причины и следствия - закон сохранения энергии.

Ключевые слова: психология, ребенок, прошлый опыт, прошлое, настоящее, будущее, жизнь, человек-планета, природа-человек, человек-человек, человек-коллектив, человек-общество, человек-планета, человек-Вселенная

Summary: A man enters into a relationship with the community, which takes him to, he was able to accumulate the necessary experience he struck his life, doing vital program. And since the appearance of man on the world, or rather before his birth (a family where the child will be born, etc.) comes into force the law of cause and effect - the law of conservation of energy.

Key words: psychology, child, past experience, past, present, future, life, people-planet, nature-a man, a man-a man, a man-a team, man and society, man-Planet, Man-Universe

УДК 371. 034/. 0355:371. 041

Р.М. БЛОУС, А.С. БОРОВСЬКА

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В ПРОЦЕСІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглянуто поняття цінностей, ціннісних орієнтацій, здійснено аналіз проблеми самоактуалізації у сучасній психології, підбрано комплекс методик дослідження, виявлено особливості ціннісних орієнтацій старшокласників залежно від рівня їх самоактуалізації, визначено перспективні напрями досліджень.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісна сфера, самоактуалізація, юнацтво.

Постановка проблеми. Ціннісні орієнтації є складовою внутрішньої структури особистості, що формуються і закріплюються життєвим досвідом індивіда у процесах соціальної адаптації та соціалізації. Як елемент структури особистості ціннісні орієнтації відображають внутрішню готовність людини до здійснення обраного акту дії, спрямовані на задоволення потреб та інтересів, а тому вказують на стратегічні моделі її поведінки. Водночас цінності – вагомий аспект мотивації, а ціннісні орієнтації посідають одне з провідних місць в ієрархічній структурі регуляції діяльності, виступаючи важливим компонентом структури особистості. Саме прагнення до самоактуалізації мотивує людину до розвитку і вияву своїх можливостей, робить вільною у виборі власного життєвого шляху, психологічно зрілою. Одним із механізмів інтеграції індивідуальних якостей у систему саморегуляції особистості є самоактуалізація як процес виявлення людиною власних потенціалів та використання їх при реалізації сенсу життя, що природно, проте в сучасних умовах розвитку ускладнюється [2]. Процес самоактуалізації впливає на усвідомлення та формування індивідуально-психологічних особливостей, системи ціннісних орієнтацій, життєвих цілей та позицій, незалежності, сензитивності, рівня комунікативних здібностей та адекватного самовираження. У цьому розумінні самоактуалізація починає діяти через механізм саморегуляції поведінки особистості, характеризуючись вмінням конструктивного вирішення проблем, прийняттям самостійних рішень, високою мотивацією та прагненням до нового. Дорослішання індивіда незмінно супроводжується прагненням більш глибоко зрозуміти себе, розібратися у своїх почуттях, настроях, думках, стосунках [3].

Саме юнацький вік є сензитивним для утворення ціннісних орієнтацій як стійкого елемента життєвої перспективи. На даному етапі життя важливим джерелом системи цінностей особистості служить навчання у вищих навчальних закладах, де молоде покоління здобуває знання та певний соціальний досвід. У цьому віці починає формуватися певне коло інтересів, яке поступово трансформується у цінності та є психологічною базою ціннісних орієнтацій у ранньому юнацтві. Відбувається переключення інтересів із часткового та конкретного на абстрактне і загальне, спостерігається зростання інтересу до питань світогляду, релігії, моралі й естетики, до психологічних переживань інших людей і до своїх власних [1].

Сьогоднішні старшокласники через кілька років остаточно вироблять свою систему цінностей, яку повинні будуть сприймати вже наступні покоління. Важливо саме зараз визначити негативні проблемні тенденції та спробувати спрямувати процес формування ціннісних орієнтацій шляхом освоєння позитивних цінностей, вироблених попередніми поколіннями, що й актуалізує тему дослідження.

Метою статті є виявлення особливостей ціннісної сфери старшокласників залежно від рівня їх самоактуалізації, завданнями – здійснення теоретичного аналізу проблеми самоактуалізації у сучасній психології та дослідження особливостей ціннісних орієнтацій старшокласників.